

Etimologične drobtinice.

Nabral Davorin Terstenjak.

Běšata, Bišati, na Beču.

Dve milji od Menguša na Kranjskem izvira Běšata, Bišata, kakor Valvasor piše: „sonst gar ein stilles Wasser, das mit einem leisen Gange fortschleicht“, samo ob deževji je silna. V vasi Zbile pri Smeledniku teče vrelčina, kateri ljudstvo pravi Běč in mestu „na Beču“.

Kako neskončno važno je to ime!

Běč naravnost izrazuje zvir, vodo in enake sorodne pomene. V sanskritu najdem bek'a „Regenwasser, in Regenzeit“, na Štorskem sem čul od kmeta Kobaléta iz slovenjebistriške fare, kateri mi je enkrat čez breg pot kazal: „Gospod! jaz se ne morem tako hitro bekati, kot Vi.“ Na vprašanje: kaj „bekati“ pomenjuje? mi odgovori: gibati.

Na Moravskem teče reka Bečva; v češčini pomenjuje bečva, sod, Fass, in bečvar, „Bötticher“ po pravem: „Wassergefässmacher“ in bečve, Wassergefäss, kakor hydria, „Wassergefäss“ od *ῥῑδω*, voda. Sem spada slovenska beka, „Wasserweide“, toraj beko-vodo ljubeče drevó, primeri nemško: Salweide, lat. salix in sansk. Sal, „fluere“ teči, slov. Sola imena rek na Kranjskem, Ogerskem in Poljskem.

Poglavitno mesto našega cesarstva (Dunaj) se veli pri Jugoslovanih Beč, in za Rimljanov se je velelo Vindobona, to je poznamlovanje sosednih keltiških Bojev, kateri so se tudi po zapódenji Slovincov v Beču naselili bili. Vindobona pomenjuje: Vindov, to je, Slovincov Beč, keltiški: bona, „Flussmündung, Quelle“ (Adelung Mithrid. II., 48), staronordiški: buna „scaturigo“ (Grimm III., 783), basbretonski: bonn „borne“, bavarski: Wanne, „fliessendes Wasser“ (Schmeller IV., 83), sansk. vana, „aqua“ slov. bona, bana voda, jezero, muža, česk. banje „Wasserwerkzeug — Kahn“ cerkvenoslov. banja „balneum“, česki: banka „Gänschen“ prav za prav: Wasserbewohnerin, analogižno kakor *νησσα* od korenike snu „fluere“, ati, anti, antja, atja, utja, utva, Ente itd. iz korenike at, ali ant.

Kdo more tajiti, da je kritično jezikoslovje neskončno velik pripomoček zgodovinoslovcu! Kako bogat je nekda bil jezik starih Slovincov! Ali niso ti ostanjki starega preboga tega našega jezika vredni, da jih v zlate renje (okvire, Rahmen) oblečemo?

Povestice.

Vélíki petek.

Bil je zaspan, oblačen dan. Goste snežinke padajo izpod sivega neba in belijo rumeno-zelenkasto trato in pisani gojzd. Goste smreke se šibijo pod težko odejo, le stare verbe ob potoku šterlé svoje ravne šibe v pušobni zrak.

Vélíki petek je, — in akoravno zunaj méte in ojstra burja piše, je vendar farna cerkev skorej polna pobožnih, pa skorej bi rekel, da bilo je več možkih kot ženskih. Al kdo se bo temu čudil, ker vsak dobro vé, koliko imajo ženske o teh dnevih opraviti, preden je vse za praznike pripravljeno.

Pa ko bi kdo z menoj v Bukovico šel, vidil bi dekle, kteremu ni ravno viditi, da bi imelo posebno veliko opraviti. — Bukovica je ozka dolinica kake pol ure od fare. Sam ne vem, zakaj ji pravijo Bukovica, ker bukve skor v nji najti ni. Na koncu dolinice je pa gojzdnarjeva hišica in v hiši pri oknu tisto dekle, ki že praznuje, akoravno je ragla pri fari še le k večernicam odraglala.

Deklica ni vesela, — z nepremaknjnim očesom gleda rumene sternade, ki se pod oknom klaverno skupej tiše, in včasih ji celó kaka solza izpod dolzih obervi uide. Dekle je Anka, starega gojzdnarja Martina edina hči. Pa zakaj je neki danes tako žalostna? saj se ji ni nič hudega pripetilo,

marveč bi mislil, da bi mogla biti vesela, ker o praznicah ima Janez priti.

Janez je zal, pošten fant, Anki dobro znan. Pa kako bi ji ne bil znan, saj sta od mladih let, kar so Janezu starši odmerli, vedno skupej bila. Gojzdnar Martin je dečka k sebi vzel, otroka sta se pod verbami skupej igrala in se ko brat in sestra ljubila.

Kar sta si otroka bila — tudi fant in dekle nista pozabila.

Zdaj se pa že skorej eno leto nista vidila; šel je Janez v gojzdnarsko šolo; hotel je biti gojzdnar. Prosto življenje v zelenem gojzdu mu je kaj zeló dopadlo in tudi Martinu je bilo to všeč, ker leta so mu že branile svojo službo opravljati. Janez bo moj zet in moj naslednik — si je stari gojzdnar vesel mislil.

Ne vém, koliko časa bi bila še Anka rumene sternade gledala, ako bi ne bili oče, ki so ravno iz gojzda prišli, v hišo stopili.

„No, Anka! kaj ti je, da se tako klaverno deržiš, kakor da bi ti bile pute kruh snedle?“

„Nič, oče! saj nisem žalostna; sem le mislila, kako je bilo lani osorej vse drugač.“

„Se vé da Janez je bil še domá! No, pa le poterpi; saj v nedeljo ima priti. Do Mlinarjevih mu morem iti z vozom naproti; pot je gerda, sneg jo je zametil.“

Ko bi ne bil gojzdnar ravno puške nabijal, bi bil lahko vidil, kako je Anko pri njegovih zadnjih besedah rudečica oblila.

„Pa mi je že prav ljubo, da Janez pride“ — nadaljnje Martin — „saj se že ne morem več uperati. Vse bi že bilo, ako bi le toliko jeze ne vžil s temi potepúhi. Sinoč so celó sultanu zavdali in mi ovco z jagnjetom odnesli, — se vé, tudi ciganu — o praznicah pečenka diši. — Ne bi rekel dvakrat, da ni bil spet Turkov Boštjan, — pa naj mi le spet pride, jaz mu bom že posvetil; gotovo bo pomnil, kdaj je zadnjo pečenko iz mojega hleva jedel.“

Anka očetovega kreganja ni poslušala, ker se je spet na okno naslonila.

„Oče! jaz nikdar ne pomnim še take žalostne vélíke noči“ — poprime spet Anka besedo.

„Zakaj je žalostna?“

„Vsako leto so na moji gredici že velikonočnice cvele; le letos jih je mraz zaterl in tudi stara verba pri studencu ni še pognala rumenih mačic, akoravno je cvetna nedelja že minula.“

„Stara verba tudi menda nikoli več cvetela ne bo; saj komaj še po koncu stoji, in če burja ne odjenja, jo morebiti piš še nocoj podére.“

„Prav smili se mi ta verba — stara moja prijateljica; ako bi nje ne bilo, bi mi zmiraj kaj manjkalo.“

„Kakor vsaki stvari, ljuba moja, je tudi njeni čas prišel, in — — —“

„Oče! li slišite sovo, kako uka v starem dobu; tako strašno še nikoli ni ukala.“

„Kaj ti je danes, dekle! da si tako plašno? Naj sova uka, če se ji ljubi.“

„Jaz sama ne vém, pa nepopisljiva tesnoba mi serce teži in zadnjih sanj se nikakor ne morem odkrižati.“

„Oj, pusti to! Ni dobro, če si človek sam serce teži. Moli in pojdi spat.“

„Mar Vi še ne greste?“

„Jez še ne; je še le devet ura, in danes ga moram v pest dobiti; hočem mu pečenko zasoliti.“

„O ljubi oče, ne hodite, saj danes ne! Le pomislite vélíki petek je in ponoči!“

„Ravno zato grem danes, rokovnač me ne bo pričakoval, in jez strahú ne poznam.“

„Vendar, lepo Vas prosim, ostanite domá, zavolj mene ostanite!“

„Morebiti kmalo spet pridem, gledat pa vendar le morem iti. Lahko noč!“

To reče in obleče kožuh; dene kučmo na glavo, vzame pušo na ramo, in gré počasi iz hiše.

Anka, ko svojo molitev opravi, gré k pokoju. Prijeten sen jo kmali izmakne težavam vsakdanjega življenja.

Že čez dve uri je stal Martin na preži, pa žive duše ni slišati. Gosti oblaki so zakrivali polno luno. Bila je tma kot v rogu. Martina je jelo že zebsti in že je mislil stražo zapustiti — kar se zaslišijo hitre stopnje po zmerznjenem snegu.

Martin sapa na-se vleče in posluša, — stopnje se bližajo in Martin vidi černo podobo pred seboj. „Kdo si!“ zavpije. Podoba obstoji, molči in stopi en korak nazaj. „Kdo si!“ Martin še enkrat zavpije, pa zadnja beseda se skorej ni več slišala, ker puška je že počila in tri prav drobne kroglice so iz cevi zletele.

Pa tudi drobna kroglica pot do serca najde.

„O Jezus in Marija!“ — se zasliši in podoba se zverne na tla.

„Čigav glas je to?“ zakriči gojzdnar in skoči bližej.

„Oče Martin!“ zastoče ranjeni.

„Si li ti Janez!“

„Da, jaz sem; o Bog! o Anka — moja mila Anka!“ — To so bile njegove zadnje besede.

Gojzdnar ostermi; kot siva skala stoji zraven mertvega in potem se poleg njega zgrudi.

Gosti oblaki se pretergajo, luna pomoli iz njih svoj blede obraz in obsije dvoje bledih obličij, v katerih ni več življenja. —

Čez sneženo polje jezna burja brije; iz gojzda se sliši čuden vriš; stare smreke stočejo in s svojimi verhovi strahobno kimajo in v votlem dobu sova žalostno uka: uhu, u-hu-i.

Iz farnega zvonika se pa razlegajo počasni udarki dvanajste ure.

Eno leto je minulo. Prišla je spet velika noč, — pa je bolj prijazna memo lanske. Lastovke so že priletele od juga in pripeljale sabo milo pomlad; kukovica v gaji že kukuje. Le v Bukovici ni pravega veselja; sicer rumeni sternadi še skakljajo, pa se ne derže več tako klaverno in na zapušeni gredici tudi velikonočnice spet cvetó; — le hišica je zaperta in zapušena. Velika sabota je. Zvonovi vabijo k slovesnemu ustajenju; pojmo tje; znabiti, da tam najdemo svoje znance.

Na griču leži cerkev in na njeni desni strani leže tikoma grobi trije. Stranska dva imata modra križica in nad njima raste rožmarin, na srednjem rastejo pa velikonočnice in na belem križu je napisano: „Anka, v miru počivaj!“

Fr. Erjavec.

Pripovedka o somovici ali o „jelenskem zelji“.

(Iz Varažd. okolice.)

V 23. listu letošnjih „Novic“ je gosp. Pohorski povedal kar je zvedil o mescu. Med drugimi pravi, da pri mesecu dozori somovica, to je, ona čudovita trava, katero jelen je in nikdar ne zbolí. Tudi jaz sem slišal tukaj v Varaždinu od tega zelišča pravlico, ki jo v tistem narečji slovenščine povem, v katerem sem jo slišal pripovedovati, ker kar je narodnega, naj bo tudi v pismu narodno.

Jenput je bil jen doktor vre ¹⁾ jako star i jako vučen človek. Jenput išel je vu lov, da se malo sprejde, i gda ²⁾ je išel po šumi, na jenput zagleda, gde je jelen jel jelensko

zelje. A on je poznal jelensko zelje i znal je, da, ako bi njega jel, bi navek zdrav bil. Išel je tam pak si je natrgal pun robec toga zelja. Došel je dimo ³⁾ i rekel je slugi: „Čuješ ti, jeli buš ti ono spunil, kaj ti bum ja rekel? Ako buš ti to včiniš, buš z menum skup srečen.“ A on velí: „Zakaj ne? ja bum 'se včiniš, kaj mi buš rekel.“ I rekel mu je: „Ti mene čisto na male falate ⁴⁾ zreži i onda me vu jednu drvenjku ⁵⁾ postavi i na 'sakoga falata deni zelje i onak me složi i ne smeš me predi dojtí glet ⁶⁾, nek onu istu vuru on isti dan za tri frtalje ⁷⁾ leta tak, kak da je dete vu vutrobi materini, i tri frtalje ga mora nositi; tak ti mene ne smeš dojtí predi glet. Ako buš tak včiniš, buš srečen, kajti ja bum onda za naveke živel i navek bom mogel zvračiti 'sakoga človeka.“ I on ga je tak postavil i pokríl vu drvenjki i zatísnul, da ne je mogel zrak friški nuter dojtí. I 'da je jenput išel ov sluga po jedni šumi, zestál se je z vragom, i rekel mu je vrag: „Idi onoga tvojega gospona, odtekni od one drvenjke, drugač ti bude vumrl.“ I sluga je došel i odprl je ovu drvenjku i videl ga je gde vre je čepel, kaj ti je štiri dane predi došel, neg mu je termin bil. Onda se je zrušil i rekel je: „A ti nesrečni sluga, zakaj si ne svoju reč obdržal? I još dan današnji bi živel, da bi ga bil na terminu odteknul.“

O mesecu sem tudi več slišal pripovedovati, pa za gotovo za zdaj več ne vem, kakor to, da tukaj okoli Varaždina je ta vera, dokler je mlaj, ali kakor tukaj pravijo mladi mesec, more vsak dobiti to, kar meseca prosi. Zato se nekteri gledé na mesec primejo za žep in ružijo z denarji govoreč: „kuliko penéz je vezda v žepu, tuliko da navek imam“. Drugi pa, katerim že starost prihaja, govore: „mladi moj mesec, pomladi ti mene kak si sebe“; — „gda tebe kača piči, mene glava zaboli“. M. Valjavec.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Tersta. Zadnjič smo obljubili kaj več povedati od slovesnosti, ki je bila 30. dan p. m. v spomin, da so začeli gojzd v Komenski in Nabrežinski občini na Krasu gojzd zasejati. Že leta 1827 — piše „Osserv. triest.“ — in morebiti že poprej se je tu in tam skušalo, goli Kars obdelavati, al manjkalo je dnarja pa tudi prave volje za to. Leta 1852 se je ustanovila posebna družba s sedežem v Sesani, ki si je postavila važno nalogo, pusti Kras sčasoma predelati v rodovitno zemljo. Teržaška mestna županija je podarila 1000 fl., da bi se zareja drevja v okolici teržaški začela. Ta mestni donesek se bo kmali pomnožil s tistimi 600 fl., ki jih je vitez Dom. Roseti določil v darilo takemu kmetu ali več kmetom skupej, ki bojo v okolici teržaški gojzd (šumo) zasadili. Zraven teržaške občine (soseske) se je po lepi marljivosti, ki jo kaže deželni poglavar baron Mertens v tem početju, zdramilo več družih sosesk, da se bojo lotile tega obdelovanja. Goriška kmetijska družba je določila 200 fl. vsako leto za pogojzdevanje Krasa in predsednik njeni žl. gosp. Persa še posebej 100 fl. vsako leto. Mesca maja l. l. so v ta namen v Sesani poseben odbor izvolili, kterege predsednik je bil teržaški mestni župan vitez Tomasini izvoljen. Gori pohvaljeni deželni poglavar je obljubil krepko podporo tej družbi in 20 cekinov je določil v darilo vsaki soseski, ki se bo v zaréjevanji gojzda posebno pridna skazala. Koristno to početje pospešiti sta si tudi fajmošter v Roču gosp. Urban Gollmayr in predstojnik Komenski gosp. Alojzi Polej veliko prizadjala; vse soseske okraja Komenskega so se zavezale, da bojo nekoliko goličav zasadile z drevjem. Občina Komenska in Nabrežinska ste se že lotile tega hvalevrednega početja, in 30. dan p. m. je bila v praznovanje veselega začetka gori omenjena slovesnost, ktera se je končala s kosilom, h kateremu je gosp. deželni poglavar povabil vse, ki so pričujoči bili pri prvi zasadbi in pa župane mnozih sosesk.

¹⁾ Vre (ali) več, to je, že; ²⁾ gda ali 'da, to je, kadar; ³⁾ dimo ali domov, domom, to je, domú; ⁴⁾ na male falate, to je, na drobne kosce; ⁵⁾ drvenjka, to je, vagán; ⁶⁾ glet okrajšano namesto gledit, to je, gledat; ⁷⁾ frtalj, to je, četvrt iz nemšk. Viertel; ⁸⁾ zestati se s kim, ali koga, to je, srečati koga.